

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМАТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ США

У статті наведено аналіз змісту, особливості викладання та методи навчання конфліктологічних дисциплін у сучасних університетах США. Детально розглянуто організацію і впровадження дистанційного навчання конфліктології.

Актуальність дослідження. З приєднанням України до Болонського процесу освіта у вищій школі отримала чіткі європейські орієнтири. Вхідження в освітній простір Європи вимагає від України здійснення модернізації освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Одним з положень Болонської декларації є використання новітніх педагогічних технологій [11]. До них, як відомо, відносять і дистанційну освіту. Великий досвід дистанційного навчання накопичено не лише в університетах Європи, а й в університетах США.

Метою дослідження є моніторинг програм з конфліктологічних дисциплін, які пропонують студентам у ВНЗ США.

Аналіз останніх публікацій. Ми проаналізували сучасні програми Міністерства освіти та науки України, підручники, посібники з конфліктології для студентів України та СНД [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10]. Не можна повною мірою стверджувати, що в наведених вище джерелах виділено аспекти, що можуть бути використані в дистанційному навчанні. Крім того, список дистанційних курсів соціально-гуманітарних дисциплін, поданий на сайті Міністерства освіти та науки України, не містить жодного предмета з конфліктологічного напрямку.

Об'єктом дослідження є процес дистанційного навчання конфліктологічних дисциплін студентами різних спеціальностей у ВНЗ США.

Предметом дослідження є аналіз змісту курсів дистанційного навчання, особливостей викладання, методів навчання конфліктологічних дисциплін у сучасних університетах США.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючи актуальні психолого-педагогічні підходи та застосування інноваційних технологій в освіті, ми можемо навести таке визначення дистанційного навчання: **дистанційне навчання** – особлива форма організації навчання, яка використовує сучасні комп'ютерні технології (мережу Інтернет і комп'ютери, компакт-диски та відеоматеріали). Цю форму організації навчання може бути використано в процесі навчання в середніх, вищих навчальних закладах і в галузі підвищення кваліфікації. **До провідних рис дистанційного навчання**, на нашу думку, належать:

специфічно організований зміст навчального матеріалу (логічно побудовані модулі, блоки, теми, а також можливість переходу через систему посилань (links);

спеціально сформульовані завдання для самостійної роботи студентів (список обов'язкових джерел навчальної літератури, обсяг письмових підсумкових робіт, терміни виконання завдань, подання звітів і консультування щодо виконання навчальної роботи відбувається в системі онлайн);

особливий контроль за навчальною діяльністю студентів. Підсумковий контроль відбу-

вається у вигляді письмових есе, курсових, рефератів з використанням комп'ютерних технологій, мережі Інтернет. Поточний контроль може бути організовано в системі Інтернет-конференції (живе спілкування викладача зі студентами через систему Інтернет). Під час розгляду проблеми, що нас цікавить, ми спірались на результати інтерв'ю, проведеного з провідним фахівцем з викладання конфліктологічних дисциплін в США, професором Девідом Черчманом (David Churchman). Викладач перебував в Україні, читав лекції в Одеській юридичній академії за підтримки фундації ім. В. Фулбрайта у період з вересня по грудень 2005 р. Подаючи узагальнену позицію американських викладачів, проф. Д. Черчман наголошує на перевагах дистанційного навчання (курсів).

Дистанційні курси розроблено з метою максимального забезпечення потреб слухачів, а саме: час для заняття обирає сам слухач відповідно до свого робочого або навчального навантаження. Обсяг навчального матеріалу, який можна вивчити за одне заняття, так само обирається безпосередньо кожним окремим слухачем відповідно до його можливостей (розвитку пам'яті та інтелекту, рівня втомлюваності, концентрації уваги тощо). Ще однією перевагою є наявність вільного навчального графіка, що має індивідуальний характер. Фактично слухачеві не потрібно відвідувати аудиторні заняття у відповідний час щотижня, опановувати курс можна вдома, на роботі, під час відрадження, з будь-якої точки планети, де є доступ до мережі Інтернет.

Технічні вимоги для дистанційного навчання:
 програма для пошуку необхідної інформації в Інтернеті (Браузер);
 програвачі мультимедійних файлів;
 додаткова інформація стосовно технічних вимог устаткування.

Наводимо *основні мінімальні технічні вимоги* для персонального комп'ютера, за допомогою якого слухачі планують опанувати дистанційний курс (зазвичай розробники курсів зазначають необхідний перелік технічних засобів): Пентіум 4 1600 МГц; 256 МБ оперативної пам'яті; оптичний накопичувач 650 мегабайтів вільного місця; програвач компакт-дисків, 24-швидкісний; звукова картка (16 біт), колонки або навушники; графічна картка СВГА; 16-бітний монітор; клавіатура; миша; операційна система Windows 98, 2000, XP; підключення до мережі Інтернет та сумісний з Explorer (IE6) Netscape Navigator; доступ до Інтернету через 56-кілобайтний модем.

Наявність технічних засобів є обов'язковою, але недостатньою умовою для організації дистанційного навчання. Без змістовного, педагогічного, організаційного компонентів дистанційне навчання неможливе. Нижче подано моніто-

ринг програм конфліктологічних дисциплін, які пропонуються студентам університетом Колорадо, США. Факультетом соціології цього ВНЗ пропонується запис на курс *«Управління конфліктами в соціальних інституціях»* (код за американською системою навчальних дисциплін – SOC Y 4021-640). Метою курсу є ознайомлення студентів із теорією розв'язання конфліктів і методологічних прийомів, що використовуються під час розв'язання міжособових, міжгрупових і міжорганізаційних конфліктів. Програма цього курсу складається з трьох кредитів, курс можливо прослухати аудиторно або дистанційно. Форма оцінювання знань відбувається у формі написання шести підсумкових письмових робіт й іспиту у вигляді дидактичного тесту. Вартість курсу становить 555 дол. США.

Об'єднання (консорціум) з вивчення конфліктів університету Колорадо своєю чергою пропонує *«Міжнародну тренінгову онлайн (online) програму про багатоаспектні конфлікти»*.

Про організацію отримання та збереження навчальних кредитів. Студенти, яким потрібно набрати певну кількість навчальних кредитів, мають записатися на курс *«Управління конфліктами в соціальних інституціях»* (SOCY 4021-640). Відповідно до встановлених норм цей курс вимагає ознайомлення з літературними та науковими джерелами базисного курсу управління конфліктами в різних аспектах політичних, соціальних, економічних процесів у США. При цьому студенти можуть обрати онлайн (online) програму про багатоаспектні конфлікти як альтернативу курсу SOCY 4021-640. Навчальне навантаження на одного слухача за цими двома програмами приблизно однакове, більшість навчального матеріалу співпадає. Однак онлайн програма охоплює теми, які торкаються ширшого кола міжнародних проблем. Всю необхідну навчальну літературу розміщено в мережі Інтернет.

Ті, хто бажає опанувати програму курсу SOCY 4021-640, мають зареєструватися. Цей курс існує в дистанційному форматі й коштує 465 дол. США. Як бачимо, вартість одного курсу дистанційного навчання значно відрізняється від вартості цього самого курсу в аудиторному форматі. Різниця у вартості дає можливість більшій кількості слухачів опанувати курс у дистанційному форматі. Протягом реєстрації студенти можуть консультуватися з викладачами, які керують дистанційним навчанням, використовуючи електронну скриньку. Після виконання всіх навчальних завдань дистанційного курсу, що також надсилаються на електронну скриньку, слухачі курсу отримують лист із підсумковим індивідуальним рейтингом і, якщо балів достатньо, отримують зарахування кредиту з курсу *«Управління конфліктами в соціальних інституціях»* (SOCY

4021-640) Університету Колорадо. Особливо слід зазначити, що не всі університети визнають, зараховують і перезараховують кредити з цього дистанційного курсу, тому слухачі мають звернутися до своїх університетів, з'ясувати та узгодити це питання заздалегідь.

Контроль діяльності студентів з курсу. Кожний навчальний модуль курсу SOCY 4021-640 передбачає написання підсумкової письмової роботи у формі есе обсягом від шести до восьми сторінок. Слухачі повинні самостійно узагальнити основні конфліктологічні проблеми, які були розглянуті в процесі вивчення теми, а також найефективніші стратегії вирішення зазначених проблем.

Вищезгадані есе повинні базуватися на теоретичних матеріалах курсу, тому слухачі концентрують увагу лише на найактуальніших життєвих проблемах. Так реалізується дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою.

Важливим аспектом написання есе є заохочення слухачів до конструктивної критики теоретичних джерел, що вивчалися, з пропозиціями щодо суттєвого покращення змісту викладеного матеріалу. Форма написання підсумкової письмової роботи має бути саме у вигляді есе. В такий спосіб слухачі можуть викладати свої власні думки, а не перелік теоретичних проблем і їх вирішення.

Наводимо типовий навчальний рейтинг з одного курсу SOCY 4021-640 Університету Колорадо, США. Він складається із суми балів за поточні модулі (навчальний рейтинг складається зі ста балів):

Модуль 1: Загальні положення - 12,5 % навчального рейтингу;

Модуль 2: Основні поняття курсу - 12,5 % навчального рейтингу;

Модуль 3: Комунікація та визначення фактів - 12,5 % навчального рейтингу;

Модуль 4: Ескаляція конфлікту - 12,5 % навчального рейтингу;

Модуль 5: Силове вирішення конфліктів - 12,5 % навчального рейтингу;

Модуль 6: Інтеграційна система - 12,5 % навчального рейтингу;

Модуль 7: Обмін інформацією та процедурні проблеми - 12,5 % навчального рейтингу;

Модуль 8: Інтеграційні підходи - 12,5 % навчального рейтингу.

Структура навчального сайту, матеріалів і вимоги до написання підсумкових робіт. Слухачі, які бажають отримати зарахування або перезарахування кредиту, сертифікату про проходження програми дистанційного курсу, повинні опанувати всю наведену на сайті літературу. Після цього вони втілюють набуті знання в повсякденне життя і описують це в серії підсумкових робіт, спираючись на власний життєвий досвід

і засвоєний теоретичний матеріал (йдеться про досвід, пов'язаний зі складними, тривалими та невирішеними конфліктними ситуаціями). Оскільки робота із сайтом є складною, для спрощення опанування матеріалу в усіх джерелах є прямі посилання. Укладачі методичної бази програми закликають до вивчення одного навчального модуля за один прийом, оскільки курс побудовано в такий спосіб - від простого до складного. І тому поступовий розгляд є, на думку авторів, найбільш логічним. Вони радять спочатку прочитати докладний опис проблеми, конфліктної ситуації, шляхів її вирішення, а потім вже відповідні методичні матеріали, які супроводжують зазначену тему. Слухачам слід звернути увагу на те, що кожна проблема та її вирішення пов'язані з іншими проблемами, тому зрозуміло, що деякі теоретичні матеріали повторюються. Крім того, на сайті слухачі знайдуть багато посилань на інші електронні джерела, які є корисними, але не включені до списку обов'язкової літератури.

Організація матеріалів та завдань. Усі навчальні матеріали з курсу розділено на модулі, перелік яких подано в основному меню. Перший модуль курсу SOCY 4021-640 розкриває теоретичні основи. Після нього кожна частина програми надає перелік схожих конфліктологічних проблем (чи шляхів їх вирішення) з коротким описом.

Якщо слухач натисне на посилання «проблема», він отримує:

- 1) докладний опис проблеми/конфліктної ситуації;
- 2) посилання на схожі проблеми/конфліктні ситуації у вигляді життєвих прикладів;
- 3) перелік можливих шляхів розв'язання цієї проблеми/конфліктної ситуації;
- 4) посилання на схожі проблеми/конфліктні ситуації.

При розгляді можливого розв'язання проблеми/конфліктної ситуації слухачі отримують таке меню:

- 1) докладний опис вирішення проблеми/конфліктної ситуації;
- 2) приклади впровадження варіантів рішень у реальному житті;
- 3) перелік проблем/конфліктних ситуацій, в яких це рішення також може бути використане.

Модулі, подані програмою, розділено на чотири частини. *Перша з них представляє основні концепції, теоретичні ідеї, узагальнює надану теоретичну базу.* Ця частина містить основні поняття про природу та функціонування конфліктів, чому та як вони виникають, як вони можуть бути вирішені, як у теоретичному, так і практичному аспекті. За теоретичною вступною частиною слухачі отримують *три частини, присвячені життєвим конфліктним ситуаціям і шляхам їх вирішення.*

На думку сучасних американських викладачів конфліктології, координаторів дистанційного курсу Університету Колорадо, професорів Хейді Бургесс (Heidi Burgess) та Гая Бургесс (Guy Burgess), побудова практичних модулів носить такий характер.

Перша з частин вирішення конфліктних ситуацій визначає, в чому саме полягає конфліктна ситуація, які сторони залучені, та які можливі наслідки конфліктної ситуації. Автори програми вважають, що без розуміння та знання сторін, які беруть участь у конфліктній ситуації, і впливу такої ситуації на стан речей (як у минулому, так і у теперішньому часі) ефективно протистояти конфлікту неможливо.

Друга частина вирішення конфліктних ситуацій подає на розгляд слухачеві ускладнюючі чинники, які зазвичай роблять конфліктну ситуацію гіршою, ніж вона могла б бути, і такою, яку складніше вирішити конструктивно, навіть якщо враховувати всі чинники, зазначені вище. Такими чинниками можуть бути труднощі у спілкуванні, збиранні фактів, процедурні проблеми та збільшення масштабів конфліктної ситуації.

Третя частина вирішення конфліктних ситуацій розкриває сутність конфронтаційних стратегій. Сторони, які беруть участь у конфліктних ситуаціях, можуть обирати один з двох типів поведінки: вони можуть уникати конфлікту або брати участь у конфліктній ситуації. За другого типу поведінки сторони намагаються впливати на ситуацію. Так вони намагаються вирішити конфлікт у найвигіднішому для них руслі. Впливовим інструментом може бути сила, відкриті переговори, підштовхування опонента до прийняття рішень або зміни думки. Кожен із розділів містить велику кількість шляхів вирішення конфліктних ситуацій, які можуть бути використані в різних життєвих конфліктних ситуаціях.

За своєю структурою відрізняється лише Модуль 7: *Обмін інформацією та процедурні проблеми*. Цей модуль об'єднує одну категорію ускладнюючих чинників (процедурні проблеми та шляхи їх вирішення) з категорією стратегії конфронтації (обмін проблемами та шляхами їх вирішення). Автори поєднали ці теми, бо найчастіше процедурні проблеми потребують переговорів і подібних процесів, які переважно є стратегіями конфронтації. Тому логічно поєднати ці теми в одному модулі задля найбільшої ефективності опанування курсом.

Безкоштовне опанування курсом SOCY 4021-640. Для слухачів, які не потребують сертифіката про проходження курсу, а також не потребують зарахування університетських кредитів, уся тренінгова програма та її компоненти доступні на безкоштовній основі. Таким слухачам

слід зайти на посилання "*Онлайн консультування*" (*Online Consulting*) та почати опановувати навчальну програму курсу. Однак автори програми та куратори просять слухачів надіслати електронного листа з інформацією про себе для того, щоб знати, скільки слухачів користуються дистанційною освітньою програмою.

Слід зазначити, що ще не всі університети працюють з програмами дистанційного навчання конфліктологічних дисциплін. Розглянемо пропозицію щодо розроблення дистанційної програми для здобуття ступеня магістра, яку було надано проф. Д. Черчманом до Університету Північної Орегони, США. Він проаналізував існуючі програми, їх вартість, та, спираючись на власний педагогічний досвід, розробив магістерську програму, яка за допомогою ресурсу Інтернет має за мету створювати додатковий прибуток факультету та університету в цілому.

Основні положення розроблення та впровадження дистанційної програми за проф. Д. Черчманом.

1. Програмою передбачено 25 % робочого навантаження для викладачів, які працюють за контрактами (можливість залучити аспірантів або викладачів-пенсіонерів).

2. Програма є самофінансованою, крім коштів для початку роботи та рекламних акцій.

3. Фінансові умови для забезпечення роботи програми: початковий капітал для запуску програми дистанційного навчання; оплата працівникам (викладачам програми) та розроблення супутніх програм; оплата працівникам у процесі розроблення проекту програми та самої програми.

4. Визначення часового ліміту для опанування програмою (передбачаються не лише встановлені нормою один чи два навчальні роки, а можливість набувати статусу магістра протягом тривалішого періоду).

5. Слухачами курсу можуть бути бакалаври таких спеціальностей: педагоги, військові, соціальні робітники, працівники управлінської та банківської сфер, юристи, економісти, а також іноземні студенти будь-яких спеціальностей.

6. Вартість навчання: мінімальна вартість становить 130 дол. США за модуль.

Наводимо реальний кошторис:

10 дол. США - внесок до адміністративних витрат деканату (канцтовари, витрати зв'язку тощо);

10 дол. США - внесок у бібліотеку для підтримання та поширення електронної бібліотеки, в тому числі для користування нею студентами - слухачами дистанційних курсів;

10 дол. США - внесок до студентського профкому;

40 дол. США - внесок на оплату інструктора-викладача; ця плата береться безвідносно рангу викладача;

25 дол. США - внесок до адміністративного відділу (наприклад для того, щоб покрити витрати, пов'язані з рекламуванням, оплатою офісної роботи, друком матеріалів тощо);

25 дол. США - внесок до відділу розробки дистанційного програмування;

10 дол. США - внесок до фонду деканату (подорожі викладачів, витрати на обладнання тощо).

Навчальний рік можна поділити на семестри або триместри, залежно від навантаження та можливостей викладачів.

Основні положення дистанційної магістерської програми «Вчення про конфлікти» за проф. Д. Черчманом:

а) бажано, щоб курс містив інтерактивні компоненти;

б) вибірково один з триместрів може бути запропоновано слухачам прослухати аудиторно;

в) контроль може бути у вигляді написання підсумкової письмової роботи або складання іспиту (залежно від вибору студентів).

Магістерська програма складатиметься з 50 кредитів: шість кредитів-обов'язкові предмети; тридцять два кредити - вибіркові предмети; вісім кредитів - іноземні мови (тільки читання, тобто опанування базою мови); чотири кредити - написання підсумкових контрольних роботи або іспитів.

Детальне розроблення магістерської програми «Конфліктологія».

Основні курси акцентують увагу на методах навчання і традиційних академічних письмових роботах. Всі вибіркові курси вимагають від слухачів використовувати один з методів дослідження для виконання підсумкових письмових завдань.

Серед вибірових курсів слухачі можуть обирати: історичну статистику; історіографію (у тому числі історичне обґрунтування); аналіз змісту курсів; методи дослідження (акцентуючи увагу на інтерв'ю та дослідженнях); опанування іноземних мов. У найуспішніших студентів можна вимагати опанування ресурсів двома іноземними

мовами. Іноземні студенти, які вже вільно володіють двома-трьома мовами, можуть обрати, як додаткові предмети, історію та літературу США.

Висновки

Великим кроком уперед у розвитку вищої освіти в Україні є приєднання до Болонського процесу. Презентація українських навчальних програм на світовому ринку освіти є одним з необхідних елементів цього процесу. Інший елемент - залучення студентів з різних країн і континентів до навчання у вищій школі нашої країни. Для цього необхідним є не лише викладання англійською мовою, а й задоволення потреб найбільшого кола студентів (сучасні програми, елективні курси, оптимальна вартість, відповідний рівень акредитації тощо).

Розроблення дистанційних програм є, на нашу думку, відповіддю на всі вищеперелічені питання. Розглянуті у статті програми дистанційних курсів з конфліктологічних дисциплін є програмами, які вже акредитовані та працюють у ВНЗ США. Ці навчально-методичні матеріали в подальшому можуть слугувати основою для розроблення аналогічних програм для українських ВНЗ.

Повертаючись до засад Болонського процесу, підкреслимо, що в підсумковому комюніке спостерігачів зборів наголошувалося про важливість навчання протягом усього життя, як основного елемента Європейського простору вищої освіти. Виконання цього положення можливе через залучення нових форм організації освіти, аналіз потреб загальної та професійної освіти. Однією з форм організації сучасної освіти є дистанційне навчання.

Проаналізовані нами українські джерела та програми, подані на офіційному сайті МОН України, не мають жодної згадки про дистанційне навчання конфліктологічним дисциплінам. Отже, важливою проблемою є розроблення, легалізація та акредитація дистанційних програм для ВНЗ України. Ці питання розглядатимуться нами в подальших дослідженнях.

1. *Вигин // О. Психологія зла. Практика рішення конфліктів.* - СПб.: Питер, 2001, - 192 с.
2. *Гірник А., Бобро А.* Конфлікти: структура, ескаляція, залагодження. Вид. 2-ге. - К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004, - 172 с.
3. *Гришина Н. В.* Психологія конфлікту. — СПб.: Питер, 2005.-464 с.
4. *Доцент Е. Л.* Психологія маніпуляції. - СПб.: Речь, 2003, 2004.-304 с.
5. *Журавлев В. И.* Основы педагогической конфликтологии. - М.: Российское педагогическое агентство, 1995. - 184 с.
6. *Леонов Н. И.* Конфликты и конфликтное поведение. Методы изучения: Учебное пособие. - СПб.: Питер, 2005. - 240 с.
7. *Ложкин Г. В., Повакель Н. И.* Практическая психология конфликта: Учеб. пособие. - К.: МАУП, 2000. - 256 с.
8. *Светлов В. А.* Конфликт: модели, решения, менеджмент. - СПб.: Питер, 2005. - 540 с.
9. *Козырев Г. И.* Введение в конфликтологию: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. - М: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. - 176с.
10. http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/r_coll.doc
11. <http://udc.ntu-kpi.kiev.ua/> Churchman David, Why We Fight: Theories of Human Aggression and Conflict, University Press of America, 2005.

I. Golubeva

CHARACTERISTICS OF TEACHING CONFLICT STUDIES DISCIPLINES IN THE DISTANCE COURSE FORMAT IN THE UNIVERSITIES OF USA

The article has an aim to analyze the content, pedagogic characteristics, methods of teaching conflict studies in the modern universities of USA. More detailed it investigates the organization process and implementation of conflictology distance learning.